

Mittelineaarsed struktuurid

Puu. Kahendpuu.

Puude läbimine ja realisatsioon.

Graaf

Ainult lineaarses vormis ei ole võimalik kõiki elulisi andmeobjektide vahelisi seoseid modelleerida.

Graaf on üldisem struktuur, mille abil saab modelleerida objektide hulgas paari-kaupa esinevaid suhteid või seoseid.

Erijuhul võib olla ka siin tulemuseks lineaarne struktuur. Üldiselt saame aga üsna suvalise kujuga tippudest ja servadest koosneva võrgu.

Graafist täpsemalt edaspidi.

Puu

Puu on graafi erivorm. Puus ühendatakse andemobjektid hierarhilisel viisil.

Puu koosneb elementidest, mida nimetatakse **tippudeks** e **sõlmedeks** (*node*), ja seostest tippude vahel, mida nimetatakse **kaarteks** (*edge*). Andmed paigutatakse puu tippudesse.

Elementide paiknemisel puus üksteise suhtes (ehk seostel tippude vahel) on reeglina tähendus.

Puu definitsioon

Rekursiivne definitsioon *D. Knuth'i* järgi:

Puu (*tree*) on lõplik hulk T , koosnedes ühest või mitmest sõlmest, mis rahuldavad järgmisi tingimusi:

a) eksisteerib üks, teistest erinev sõlm, mis on antud **puu juur** (*root*)

b) teised sõlmed jagunevad m ($m \geq 0$)
mittelõikuvaks alamhulgaks $T_1 \dots T_m$ ja iga
alamhulk on omakorda puu. Hulki $T_1 \dots T_m$
nimetatakse antud puu **alampuudeks** (*subtree*)

Mõisted (1)

Sõlm või **tipp** (*node*) – element, millest puu koosneb. Sõlmedes paiknevad andmed. Puu struktuuriga määratakse andmete vahelised seosed.

Sõlme järk (*degree*) – sõlme alampuude arv.

Puu järk – suurim võimalik sõlme järk (ühe sõlme alampuude arv) antud puus.

Puud, mille kõigil sõlmedel on maksimaalne alampuude arv piiratud arvuga n , nimetatakse **n-järku puuks**.

Sõlmede paiknemise selgitamiseks kasutatakse sugulussuhetega seotud mõisted (mida ei ole siin mõtet pikemalt kirja panna).

Mõisted (2)

Juur (*root*) – sõlm, millele ei eelne mitte ühtegi sõlme.

Leht (*leaf*) – sõlm, mille järk on 0 (talle ei järgne ühtegi sõlme)

Puu sõlmed jagunevad paiknemishierarhia järgi **tasemetesse** (*level*). Juur on tasemel 0, juure lapsed tasemel 1 jne.

Puu kõrgus (*height*) määratakse vastavalt tasemete arvule. See on suurim kaugus puus juure ja lehe vahel.

Mõisted (3)

Järjestamata puu (*unordered tree*) on puu, kus ühe sõlme / tipu laste omavaheline järjestus ei ole määratud (ei oma tähendust).

Järjestamata puu on **orienteeritud** (*oriented tree*) – hierarhilised seosed on olemas.

Järjestatud puus (*ordered tree*) on ühe tipu laste järjekord mingil viisil määratud, järjekorral on tähendus.

Tavaliselt on puud järjestatud ("puu") ja tema vastandiks on "orienteeritud puu" (järjestamata).

Mõisted (4)

Kõik antud sõlmest kõrgemal (juure pool) olevad sõlmed on sõlme **eellased** (*ancestor*).

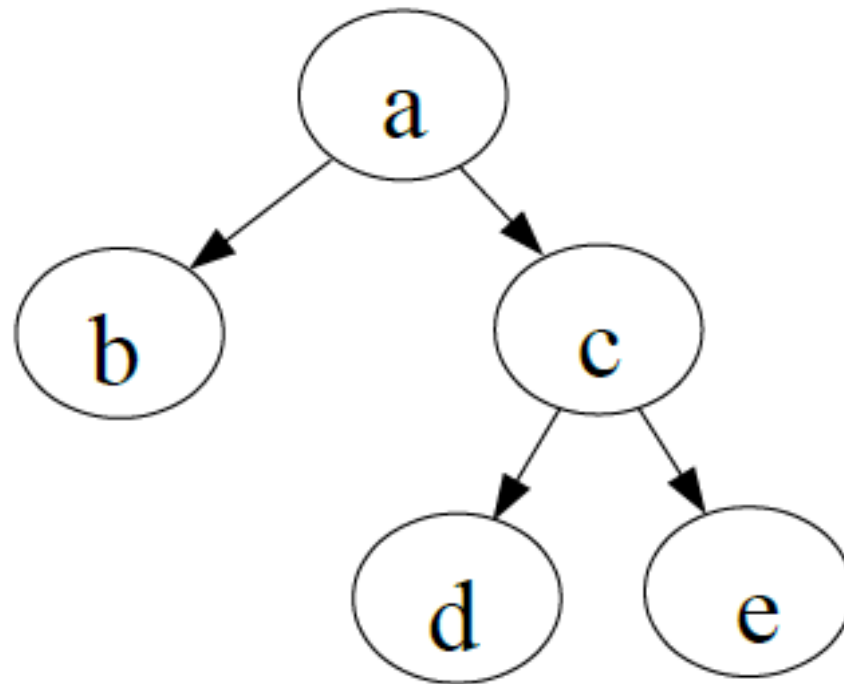
Kõik antud sõlmest allpoololevad sõlmed on sõlme **järglased** (*descendant*).

Tee (*path*) on ainus, lühim kaarte järgnevus, mis viib puu juurest leheni. Puu juure ja lehe vahel on ainult üks tee.

Tee võib olla määratud ka suvalise sõlmeni.

Näide puust

Puude esitamine

Joonisena – lihtsaim mõista. Juur on reeglina ülal.

Tekstina (näited eelmise slaidi kohta):

Sulgavaldis: puu erinevad tasemed
"sulustatakse" nt (a(b)(c(d)(e)))

Dewey kümnendesitus (*Dewey decimal notation*): süsteem sarnaneb kirjutise peatükkide nummerdusele (kajastub nii omavaheline järjestus kui hierarhia). nt 1 a; 1.1 b; 1.2 c; 1.2.1 d; 1.2.2 e

Kahendpuu

Kahendpuu (*binary tree*) on sõlmede lõplik hulk, mis on tühi või mis koosneb juurest ja kahest mittelõikuvast alampuust, mida nimetatakse antud juure **vasakuks** ja **paremaks alampuuks** (*left and right subtree*).

Kahendpuu igal sõlmel on maksimaalselt kaks alampuud (2-järku puu). On oluline, kas ta on vasak alampuu või parem alampuu.

Eksisteerib **tühja alampuu** mõiste.

Seega kahendpuu ei ole sama kui 2-järku puu.

Täielik kahendpuu

- Kahendpuu on **täielik** (*perfect / complete*), kui kõik tema lehed paiknevad ühel tasemel ja kõigil ülejäänud tippudel on kaks last.
- Peaagu täielikus kahendpuus võivad lehed puududa vaid viimasel tasemel paremalt poolt.
- Tippude arvudest:
  - tasemel n on 2^n lehte (juure tase on 0 jne)
  - puus kõrgusega h on maksimaalselt $2^{h+1} - 1$ tippu ja 2^h lehte
  - m tipuga puu kõrgus on $\log_2(m+1) - 1$

Puude kasutamine

Kui andmete olemus on **hierarhiline**.

Avaldised jt keele osad **süntaksipuuna** (ka HTML DOM).

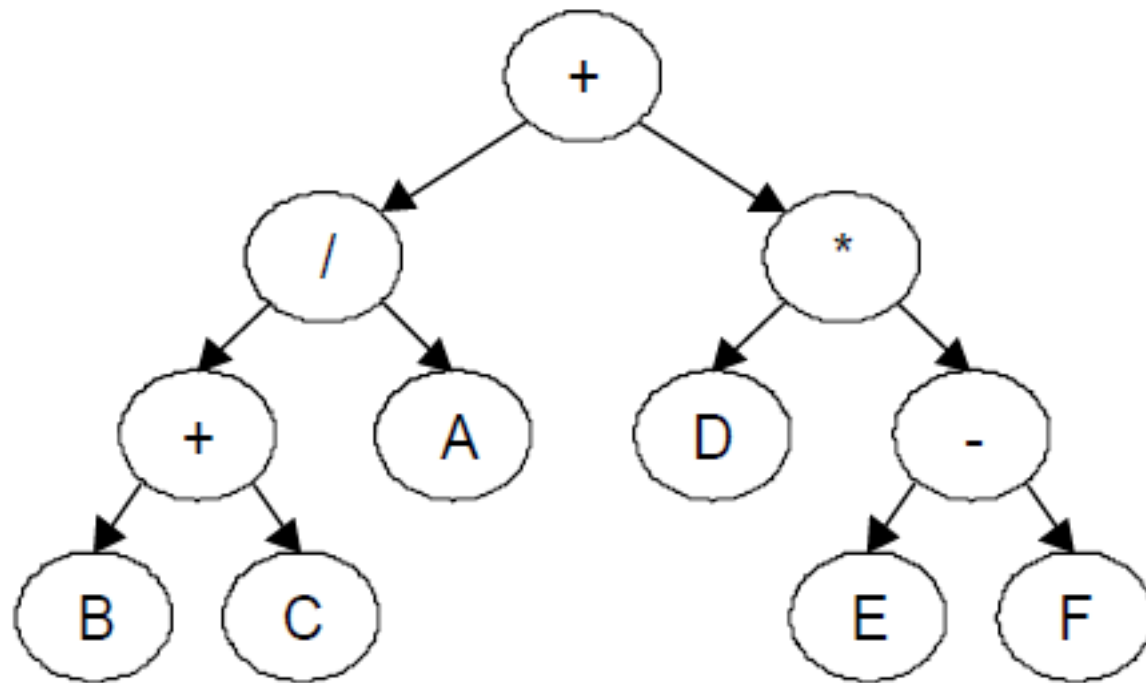
Erinevad **otsimispuud** otsimise kiirendamiseks (kahendotsimispuu, *trie*).

Kahendkuhi (*binary heap*) kiireks elementide paigutamiseks ja kättesaamiseks.

Puu sobib aluseks mittelineaarsetele andmestruktuuridele ning mitmed tegevused puus on keerukusega $O(\log_2 N)$.

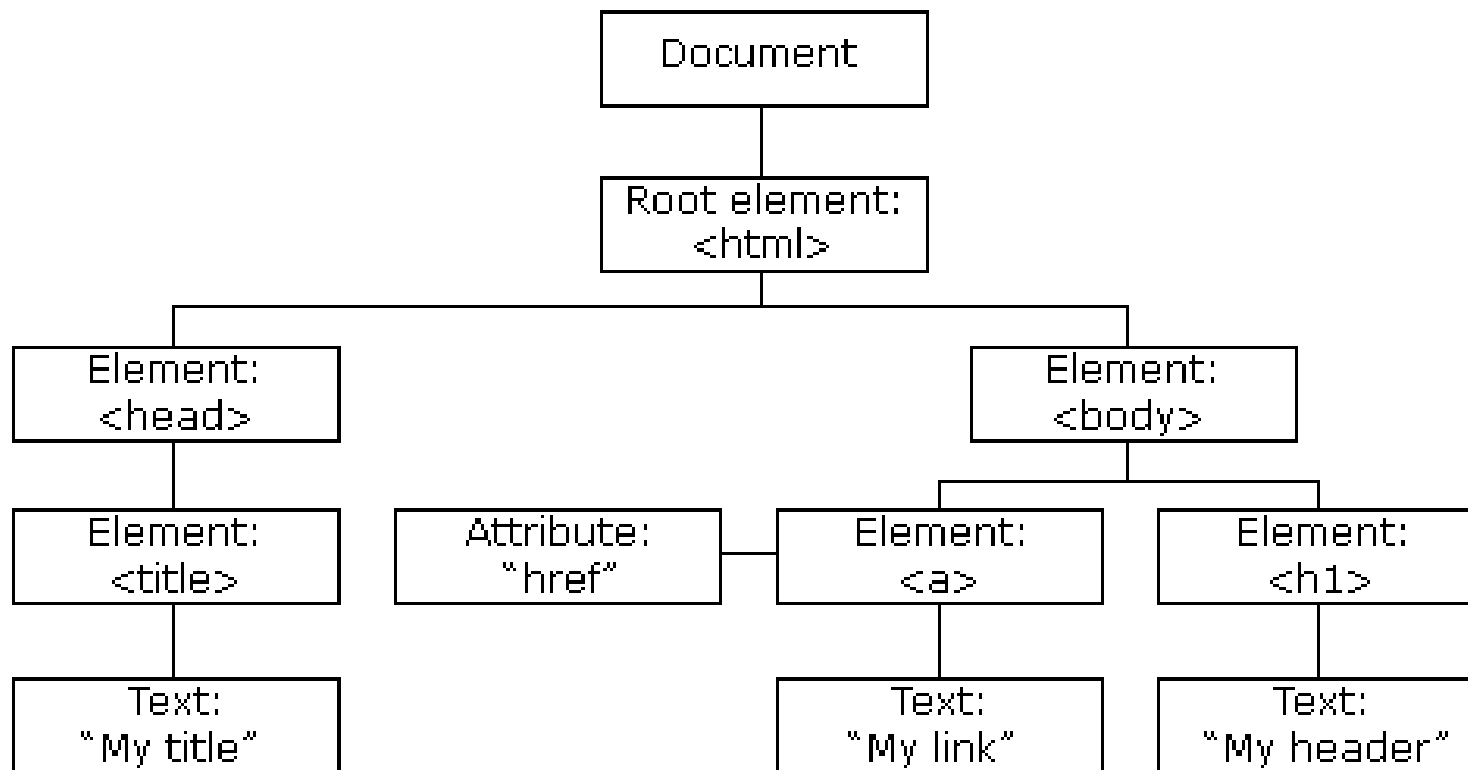
Erinevates puukujulistes struktuurides on elementide paigutamiseks omad reeglid.

Näidispuu (avaldis)

HTML-i DOM mudel

https://www.w3schools.com/whatis/whatis_htmlidom.asp

Puu kõigi tippude läbimine

Süviti otsimine (*depth-first search*). Tippude läbimise loogika on seotud pinuga.

Pane juur pinusse

Kuni pinu ei ole tühi korda

Võta sõlm pinust (ja trüki välja)

Kui on, lisa pinusse tipu lapsed

Laiuti otsimine (*breadth-first search*). Tippude läbimise loogika on seotud järjekorraga.

Pane juur järjekorda.

Kuni järjekord ei ole tühi korda

Võta sõlm järjekorrast (ja trüki välja)

Kui on, lisa järjekorda tipu lapsed

Kahendpuu läbimine süviti (1)

Lõppjärjekord (*Postorder e. Endorder*)

1. Kui võimalik, liigu vasakusse alampuusse
2. Kui võimalik, liigu paremasse alampuusse
3. Väljasta (töötle) juur

14. slaidil oleva puu läbimise väljundiks oleks:

B C + A / D E F - * + .

Selgituseks: "Liigu vasakusse alampuusse" tähendab, et sama 3-sammulist tegevust korratakse antud tipu vasaku lapsega (kui viimane on olemas).

Kahendpuu läbimine süviti (2)

Eesjärjekord (*Preorder*)

1. Väljasta (töötle) juur
2. Kui võimalik, liigu vasakusse alampuusse
3. Kui võimalik, liigu paremasse alampuusse

14. slaidil olnud puu läbimine annaks tulemuse:

+ / + B C A * D – E F

Kahendpuu läbimine süviti (3)

Keskjärjekord (*Inorder*)

1. Kui võimalik, liigu vasakusse alampuusse
2. Väljasta (töötle) juur
3. Kui võimalik, liigu paremasse alampuusse

Juba tuttav avaldisepuu 14. slaidil annab tulemuse:

$$B + C / A + D * E - F$$

Puu ja rekursioon

- Puu definitsioon on rekursiivne – puu defineeritakse kasutades mõistet puu.
- Puu on oma olemuselt rekursiivne: puu koosneb juurest ja alampuudest, millest igaüks koosneb juurest ja alampuudest, millest igaüks ...
- Puu tippude süviti läbimisi (kõik kolm varianti) saab realiseerida rekursiivse funktsiooniga.

Rekursioon

Rekursiivne funktsioon on funktsioon, mis iseennast välja kutsub, püüdes selle käigus tavaliselt lahendada ülesande lihtsamat alamjuhtu. (**Rekursioon** vt rekursioon)

Tüüpiline rekursiivne näide faktoriaali leidmisest:

```
int Fact(int n) {  
    int rec;  
    if (n==1)  
        return 1;  
    else {  
        rec = Fact(n-1);  
        return (n*rec);  
    }  
}
```

Funktsioonide väljakutsed

Funktsiooni väljakutsed pinus	return tagastab 1 või $N \cdot \text{rec}$
Fact(0) $N = 0$	1 (return 1)
Fact(1) $N = 1, \text{rec} = 1$ 	1 (return $N \cdot \text{rec}$)
Fact(2) $N = 2, \text{rec} = 1$ 	2 (return $N \cdot \text{rec}$)
Fact(3) $N = 3, \text{rec} = 2$ 	6 (return $N \cdot \text{rec}$)
main() arv = 3 vastus=6 	

Veel tegevusi puus

Alati ei ole vaja kõiki sõlmi läbida

- Elementide lisamine (tihti lehtedeks, harvem keskele).
- Elementide kustutamine.
- Paljudel juhtudel on ülesande lahendamiseks vaja läbida üks tee (mis oli tee? - sõlmede jada juurest leheni).
- Kui kaugele jääb leht juurest? - kui puu on täielik, siis N tipu korral on sammude arv $\log_2 N$
Sellest keerukusklass $O(\log_2 N)$

Puu realisatsioon

Tavaliselt toimub puu realisatsioon **dünaamiliselt** (analoogiliselt ahelaga).

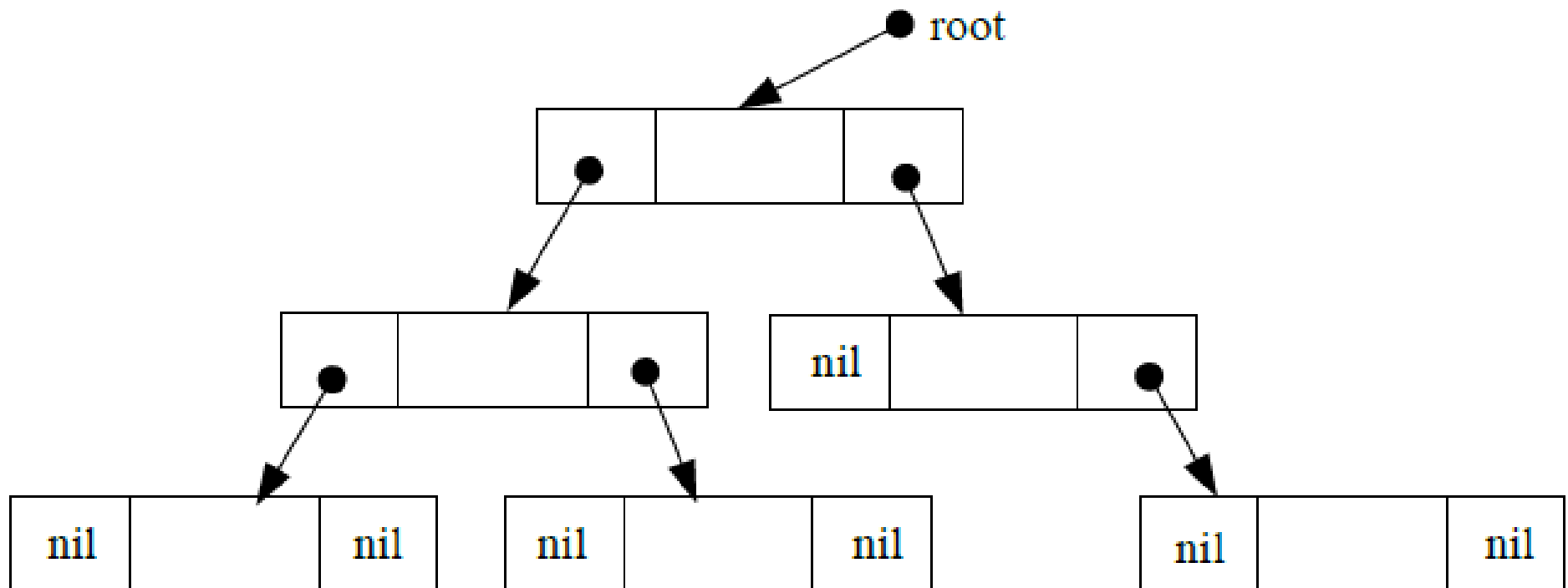
Võimalikud on ka kokkulepped puu realiseerimiseks **massiivina** (nt kahendkuhja puhul).

Koodi on otstarbekam pikast materjalist ja näidetest uurida.

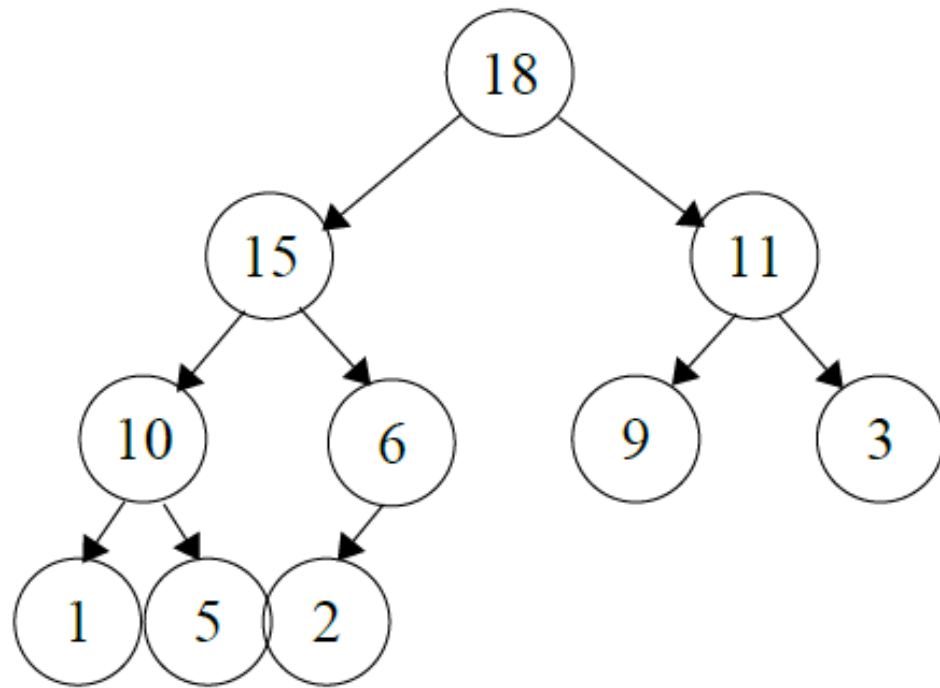
Dünaamilise puu näide on puude materjalis, kahendkuhja on aga kirjeldatud sorteerimise materjalis.

Dünaamiline realiseatsioon

Realisatsioon massiiviga (kuhi)

Joonis 1 Kahendkuhi puuna

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
18	15	11	10	6	9	3	1	5	2